

D-R DRAGOLJUB JOVANOVIĆ
DOCENT BEOGRADSKOG UNIVERZITETA

ALKOHOL I RAD

MOŽE LI ALKOHOL UVEĆATI
ENERGIJU ZA RAD?

1924
BEOGRAD
ŠTAMPARIJA „DOM“, KRALJEVIĆA MARKA 9. TELEFON 7-51

ALKOHOL I RAD

Može li alkohol uvećati energiju za rad?

I. Uloga alkohola u modernom životu.

Ovo pitanje interesuje ne samo one koji su sebi stavili zadatak trezvenosti, nego i one, mogli bismo reći naročito one, koji taj zadatak nisu uzeli. Valja se pitati da li alkohol, taj alkohol kome se daje osobito mesto među sredstvima da se čovekova energija uveća, sredstvima prirodnim, sredstvima veštačkim, – da li alkohol može stvarno uvećati energiju za rad? Ili je njegovo dejstvo samo jedna obmana, kako kažu trezvenjaci, ili je to samo jedan prolazan utisak, ili je pak nešto stvarno?

Mi to pitanje sebi moramo postaviti u toliko pre, što se danas umnožavaju, umesto da opadaju, sredstva da se čovek veštački nadražuje. U staro doba, ljudi su pili samo vodu. Stari Rimljani, kroz nekoliko vekova svoje najslavnije istorije, odbijali su ga groženjem da upotrebljavaju vino. Smatrali su da padaju ispod čovekovog dostojanstva kada se opiju, kada izgube svoj razum i kada rade, kako je to rečeno u Bibliji, kao „pijani ljudi“. Čovek mora uvek da ima sav svoj razum, i stari Gali, isto tako kao i Rimljani, smatrali su da se ne treba opijati i nikakvim veštačkim sredstvima remetiti potpuno prisustvo duha.

*

Međutim, danas alkohol nije piće, – to treba naročito da znaju naši prijatelji trezvenjaci, – koje ima tako rđav glas, kao što to izgleda u njihovim listovima. Alkohol se ne mrzi, alkohol se ne gleda sa prezrenjem. Naprotiv, blagodareći razvijenoj industriji, on

* Предавање држано на београдском Универзитету, 13. априла 1924. год. поводом недеље трезвености.

danas dobija najlepše oblike, najprimamljivije vidove. Otuda je on za naše savremenike ono što su bile za stare narode sirene sa milozvučnim glasom, sirene koje mame, privlače i ubijaju.

I zbog toga baš alkohol predstavlja mnogo veću opasnost, nego što bi predstavljao da se ne oblači u tako savršeno lepe forme. Alkohol koji je u stvari mnogo doprineo da se umanji ljudska energija u opšte, da se umanji čak lepota u svetu, taj alkohol služi danas kao jedno sredstvo za lepotu, jer nema toga veselog sastanka, žura, posela, gde se neće služiti alkohol, i nema toga veselja gde se neće točiti razni likeri i šampanjci, iz najlepših flaša u najukusnije čaše.

Kao što vidite, neprijatelj je isto tako lep koliko je opasan, i ne znate često puta kojim sredstvom ćete se i protiv čega pre boriti. Zbog toga je nužno da vidimo stvar izblize i da se zapitamo, da li je moguće da veća polovina čovečanstva, – jer, što je najgore, civilizovano čovečanstvo najviše uživa u alkoholu, – da li je moguće da je civilizovano čovečanstvo u zabludi što se tiče alkohola i da trezvenjaci, više ili manje mnogobrojni, budu jedini koji drže istinu? Treba dakle videti kako u istini stoji stvar.

Smatram da će ideal trezvenosti dobiti ako o alkoholu govori čovek koji nije privrženik apstinentskog pokreta, koji bar u njemu aktivno ne učestvuje, koji protiv alkohola nema strast, mržnju, fanatizam. Jer mora se priznati da u današnjem apstinentskom pokretu još uvek ima prilično fanatizma. Njega danas, istina, ima mnogo manje nego ranije, i ja to vrlo rado ističem, u toliko pre što znam da svi pokreti niču iz fanatizma. Međutim danas, – i to služi na čast apstinentskom pokretu, – on sve više gubi svoj karakter religije i postaje nešto racionalno, svesno, naučno.

Mi ćemo gledati da upotrebu alkohola ispitamo kao jednu socijalnu i psihološku pojavu, kao predmet naučnog izučavanja.

Danas ljudi alkoholu pridaju sve moguće dobre osobine. Kada im je hladno, oni ga piju da bi se ugrejali; kada im je toplo, piju ga da bi se osvežili; kada su umorni, uzimaju piće da bi se odmorili; kada hoće da rade, pre nego što su se umorili, uzimaju alkohol kao stimulus, da bi bolje radili; kad su veseli, ljudi piju da bi bili još veseliji; kad su neraspoloženi, opijaju se da bi im bilo lakše. Vidi se da je to u očima ljudi čitav jedan *universalan lek*. Zato treba alkoholove osobine dobro zagledati i videti u čemu je upravo tajna njegovog uspeha.

Pre rada, radnik se prekrsti i kaže: Pomozi Bože, ali odmah, uporedo sa svojim gestom, on uzima čašu i pije. Posle rata, ide u krčmu. A čuven je onaj trougao koji praktikuju svi činovnici: od kuće u kancelariju, iz kancelarije u kafanu, iz kafane kući. Taj trougao, koji činovnici ocrtavaju svakog dana, nije samo njima svojstven, jer ga nalazimo u svima društvenim slojevima.

Što je najvažnije, i to mene naročito vodi da govorim o ovom pitanju, alkohol kao nebeska kiša silazi u socialne slojeve, počevši od najviših pa sve dalje do najnižih. Poznato je da je alkohol najpre zahvatio najviše klase i da danas tek osvaja najsiromašnije i prema tome najmnogobrojnije klase. Ta istoriska istina manifestuje se danas na drugim otrovnim narkoticima, kao što su opijum, morfin, eter i kokain, koji silaze sve više iz viših slojeva, kod kojih se još u glavnom nalaze, u niže narodne slojeve koje već počinju zahvatati.

II. Šta kaže nauka o vrednosti alkohola?

Šta kažu naučnici o vrednosti alkohola kao potstrekača za rad, kao sredstva da se čovekova energija uveća?

Fiziolozi koji su ispitivali dinamogeniski i stimulantni uticaj alkohola ne slažu se svi u svojim zaključcima o tome. Dok jedni misle da je svaka kap alkohola otrovna, dotle drugi kažu da, naprotiv, alkohol vrlo dobro zamenjuje šećer pa i mast, i da onaj koji nije uzeo dovoljnu količinu šećera i masti ima apsolutno pravo da unese u organizam jednu količinu alkohola. Treća grupa fiziologa smatraju da alkohol ima jedno izvesno stimulantno dejstvo, da pojačava ljudsku energiju i da, u svakom slučaju, šiba ljudske nerve za vreme prvih nekoliko trenutaka, što po nekad ide do pola sata, ali da docnije to dejstvo opada i dolazi se u jedno stanje depresije, kada se gube sve dobiti od prve polovine sata, pa i mnogo više.

Poslednja istraživanja na oblasti fiziologije pokazala su da je ova treća teorija jedina tačna. Niti je svaka kap alkohola apsolutno otrovna, niti je svaka kap alkohola apsolutno korisna. Naučna istina je sasvim drukčija. Mi ćemo se postarati da tu naučnu istinu što jasnije pokažemo. Holandski naučnik Scheffer i belgiski naučnici De Boek i Z. Günzburg pokazali su, da stimulatивно dejstvo alkohola traje najviše pola sata, i da se posle toga vremena oseća utučenost, malaksalost, gubitak snage. Mi moramo o tome voditi računa, jer će nam ta činjenica objasniti zašto veliki broj ljudi neprestano upotrebljavaju alkohol, i pored svih strahovitih slika, koje su prikazane kao posledica alkoholizma. Jedan čuveni američki naučnik, Atwater, našao je čak da se alkohol može porediti sa šećerom i da ovaj može donekle bez štete zameniti. Međutim izvesni francuski naučnici, Duclaux, A. Gautier, Chauveau pokazali su da je ta teorija pogrešna ili bar da zamena šećera sa alkoholom apsolutno nije ni pametna ni korisna.

A. Chauveau kaže, da ako u ishrani čoveka koji radi zamenimo porciju šećera sa porcijom alkohola, posledice će biti ove: 1. Apsolutna vrednost mišićnog rada opada; 2. hranjenje organizma prestaje, ili se umanjuje; 3. telesna energija pri radu troši se nesrazmerno sa rezultatom: za manji rad potroši se mnogo više energije, nego što bi se potrošilo bez alkohola.

Rezultati zamene šećera sa alkoholom sasvim su nepovoljni, i statistika je došla da kaže, da je alkohol ne samo jedna neracionalna hrana, nego još, ako bi nam padalo na pamet da je upotrebljujemo, vrlo skupa. Jer energija koja se dobija pomoću alkohola 4 puta je skuplja od one, koja se dobija pomoću šećera, 5 puta je skuplja od one, koja se dobija pomoću žita i 7 1/2 puta od one, koja se dobija krompirom. Zbog toga imaju prava naučnici Dr. A. Baer i Justus v. Liebig koji kažu: radnici koji hoće da se hrane alkoholom imaju dve štete, ako ne i tri ili četiri, u svakom slučaju dve glavne: 1. sebi oduzimaju sredstvo da se hrane kako treba, 2. gube apetit i onesposobljavaju se za prijem druge, dobre hrane. Oni na taj način ne samo ne žive od svoje ishrane, kao što je čovek živi od interesa na kapital koji je uložio, nego troše iz glavnice, oni jedu sebe. Zbog toga ti ljudi žive kao čovek koji podjeda svoju glavnicu, i ide pravo ka bankrotstvu: oni su fiziološki bankroti.

Uprkos tim jasnim činjenicama o štetnosti alkohola i o rđavom kvalitetu alkohola kao hrane, vidimo da ga ljudi ipak piju. Da nije to zato što oni u njemu traže ne hranu, nego stimulus, potstrek, da ih ohrabri, da ih osokoli za rad kad hoće da rade, da im ulepša odmor kad su umorni? I najzad, ljudi traže da u izvesnim momentima dobiju egzaltaciju duha, koja se može, misle oni, dobiti samo po tu cenu.

Ta potreba većine ljudi da se razdražuju, da se egzaltiraju, nama je sasvim razumljiva. Danas čovek koji radi vrlo teško živi, materialna sredina u kojoj se radnik kreće strahovito je dosadna ako ne ubitačna, i njemu je, mi to možemo priznati, potrebno izvesno nadraženje da ga osveži. Zbog toga moramo poći sa tom činjenicom da ljudi traže razdraženje. Pitaćemo se kakva je vrednost alkohola kao stimulusa, pošto ima toliko ljudi koji, kad hoće da žive jednim intelektualno punim životom i da dobro rade, uzimaju alkohol da ih pomogne u tome.

Pre svega, među ljudima koji traže energije u alkoholu treba razlikovati one, koji piju bez ikakve namere, iz proste navike, zato što su im roditelji pili, ili iz neke zablude, običaja i t. d., i druge koji piju namerno. Nas manje interesuju oni koji piju nenamerno, jer su to žrtve predrasuda koje je teško iskoreniti: ma koliko bili energični, mi ne možemo na njih da utičemo. Za nas su interesantniji oni, koji piju sa namerom. Oni su najčešće u jednoj polu-zabludi i zbog toga moramo obratiti pažnju na njihove razloge. U tome smislu, ja potpuno razumem trezvenjački pokret kada se vrlo živo bori baš protiv umerenjaka, jer su to ljudi koji znaju da je alkohol štetan, ali ga piju zato što smatraju da ima izvesnih uslova pod kojima alkohol ne mora biti opasan. Zbog toga je nužno pogledati stvar izbliže, ispitati tačne uticaje alkohola u svima slučajevima, naročito njegovu vrednost kao stimulantu.

Ljudi koji piju alkohol namerno i znaju šta od njega traže – bez obzira na to da li imaju ili nemaju pravo – dele se opet na one koji misle da alkohol odista uvećava energiju, i na druge koji znaju da alkohol ne može uvećati energiju onako isto kao što bič koji udara konja ne može konju povećati snagu.

Ovi poslednji ne traže od alkohola povećanje energije, već samo žele da pomoću njega trenutno pojačaju svoje sposobnosti. „Ja sam čovek onakav kakav sam, kaže jedan od njih. Moje sposobnosti se ne mogu alkoholom povećati trajno, ali želim da mi se u jednom određenom trenutku sva snaga pribere, skoncentriše, da bih učinio nešto što ne radim obično. Pitanje je da li alkohol može dati taj drugi rezultat, može li on intensifikovati moje sposobnosti.“

To je što ljudi traže od alkohola. Da vidimo, međutim, šta od njega stvarno dobijaju.

Po najnovijim naučnim opitima, prvi rezultat je ovaj: izvesno razdraženje živaca. To razdraženje traje pola sata, ponekad i jedan sat, ali ako ne obnovimo dozu, razdraženje prestaje i mi ulazimo u stanje depresije.

Drugi rezultat: dobijamo izvesnu toplotu, osećamo se topli. Toplota je znak života, i prema tome mi više živimo, naš je život puniji. Na žalost, ta toplota je samo spoljašna, i u svakom slučaju ona je takođe prolazna.

Treći rezultat, koji je najvidljiviji, to je da čim prestane stimulantno dejstvo alkohola, mi osećamo izvesnu klonulost, i ta klonulost, što je najinteresantnije, traje mnogo duže nego što je trajalo osećanje svežine i razdraženja. Čak se primetilo, – i to ćemo videti na primerima, – da malaksalost, t. zv. depresija od upotrebe alkohola traje 24 sata i više. Obično ljudi najgore rade ponedelnikom. Prvo zbog toga, – moramo istaći, ako želimo ostati nepristrasni, – što su prekinuli rad za 36 sata. A čoveku je kad prekine rad uvek teško da ponovo uđe u pokret. Drugi razlog je u tome, što su nedeljom najčešće pili, te su u ponedeljak „mamurni“. „Plavi ponedeljak“ pokazuje u svima fabrikama niži rezultat. Odakle znamo, pitaće neko, da taj rezultat ne dolazi usled prekida rada, nego baš zbog alkohola? Zato što se primetilo da kad radnici primaju svoju platu u četvrtak, onda

je njihov petak „plav“, jer su u četvrtak u večere išli u krčmu i pili više. Jasno je da se uticaj alkohola prebacuje na idući dan.

Međutim možemo istaći kao nesumnjivu činjenicu da alkohol utiče povoljno na aktivnost, bar u prvo vreme. Tim njegovim dejstvom objašnjava se upotreba alkohola pre rada. Kad radnik ili seljak počinju svoj rad oni su često puta vrlo umorni, neispavani, zlovoljni. Isti je slučaj sa praljama koje dođu u jutru u 4 sata da peru rublje i sa ljudima što testerišu drva. Ovi poslovi su vrlo naporni i monotoni, i još kad se rad počinje posle nedovoljnog odmora, radnici misle da moraju upotrebiti izvesnu količinu alkohola da bi se ošinuli. Što je najzanimljiviji, ta količina alkohola neće im biti škodljiva, pod izvesnim uslovima, razume se.

Ono što najteže pada čoveka, – to mi svi znamo iz iskustva, – to je da počne raditi jedan posao. Ja lično znam da mi treba pola sata, neki put i jedan sat da se krećem i koješta pišem, pre nego što pređem na stvaran produktivan rad. To je i sa fizičkim radnicima: nema zanata gde jedan radnik može odmah preći na pravi posao. Onaj koji nije nestrpljiv, pametan čovek koji raspolaže potpuno svojom ličnošću reći ne: Čekajmo! Rad je kao molitva, čovek se ne može moliti na ulici niti odmah kada uđe sa ulice u hram; potrebno je izvesno prisustvo duha, treba da se priberemo, i tek onda nastaje plodan, aktivan, stvaralački rad. Počnimo, i inspiracija za pravi rad će doći.

Ali ljudi ponekad nemaju strpljenja, i to je slučaj ne samo sa umetnicima i intelektualnim radnicima, već naročito sa najamnim radnicima. I kad bi hteli čekati, ti ljudi nemaju kad. Posao treba početi odmah. Zbog toga oni upotrebljavaju veštačka sredstva, čašicu rakije koja ih ošine i omogući im da takoreći odmah pređu na vidljivo stvaralački rad. Ma šta mislili o tome, ma šta naučno dokazivali, vi ćete vrlo teško uspeti da ljude u tome sprečite, dokle god se ne pronađe drugi način da se ljudi sa ulice ubace u posao.

Za vreme ratova, kada je trebalo vojnike slati na juriš, došlo se do zaključka da ljudi iz rovova vrlo teško izlaze u potpuno treznom stanju, i zbog toga se, – ja ovaj primer navodim bez ikakve naročite pobude, kao jedan dokumenat ljudske psihologije i ljudske fiziologije, – moralo davati vojnicima ruma, konjaka. Oni su onda išli na juriš, ali taj juriš nije smeo trajati dugo, jer bi bilo vrlo opasno da u toku napada prestane prvo dejstvo alkohola i počnu docniji, rđavi uticaji: onda bi se vojnici brže vratili natrag nego što su otišli napred. Poslednji rat je pokazao da je alkohol, upotrebljen kao sredstvo da se ljudi šalju na juriš, dao vrlo povoljne rezultate. Kakva je vrednost rata i juriša u njemu, ljudske borbe u opšte, u to ovde ne možemo ulaziti. Zadovoljavamo se da samo istaknemo ove činjenice.

III. Nekoliko naučnih opita.

Otkuda nam podatci koji nas uče da alkohol najpre dejstvuje povoljno, uvećavajući brzinu u radu, zatim depresivno, i najzad ostavlja vrlo teške utiske koji traju čitava 24 sata?

To nisu obične pretpostavke i neosnovana tvrđenja; to su rezultati naučnog ispitivanja. Ja sam namerno, prikupljajući podatke o ovim stvarima, uzimao opite ljudi koji sami nisu aktivni pobornici trezvenosti, tražio sam naučnike svetskog glasa, fiziologe koji nemaju nikakve veze sa apstinentskim pokretom. I ti rezultati apsolutno se slažu sa onim što sam do sada izložio i u glavnom potvrđuju tezu apstinentskih teoretičara. Od

Amerikanaca sam uzeo F. G. Benedict-a, od Nemaca profesora E. Kraepelin-a, od Francuza Ch. Richet-a i E. Gley-a: to su sve autoriteti svetskog glasa.

Oni kažu da je uticaj alkohola u početku, za prvih nekoliko minuta, povoljan za aktivnost, fizičku, pa čak i duhovnu, međutim da je to dejstvo rđavo odmah posle pola sata.

Na žalost, – i to moramo konstantovati, – u izvesnim trezvenjačkim knjigama obično se navode opiti koji su vršeni na ljudima pod uticajem alkohola 3 ili 4 sata posle upotrebe alkohola. Međutim, mi znamo, i nauka je utvrdila nesumnjivo od rđavog dejstva kada prođe izvesno vreme. Zbog toga ja namerno nisam uzimao opite koji su vršeni nad ljudima posle više od jednog sata, nego opite koji su vršeni pod samim uticajem alkohola. Kada se u trezvenjačkim knjigama navode takvi opiti, onda se time hoće da kaže da je, čak i posle 20 do 24 sata, kad se čovek istreznji, kad više nije pijan i kada bi se reklo da je ozdravio od alkohola, njegovo dejstvo još uvek štetno.

Korisni je, mislimo, da pogledamo opite koji su vršeni nad ljudima koji tek što su uzeli jednu dozu alkohola. Tu nalazimo da oni premašuju, – do duše u vrlo maloj meri, – ljude koji nisu uzeli ni malo alkohola. Nama je potrebno utvrditi tu činjenicu da bi smo objasnili onu kolosalnu zabludu koja se zove sokoljenje, potsticanje, stimuliranje pomoću alkohola. Mi ne možemo dopustiti da je ljudska glupost tako velika, i zato hoćemo da tražimo izvesno objašnjenje, koje nalazimo u sledećim primerima.

Kada jedan čovek ima da oduzima i sabira u pameti, i kad uzima jedan decilitar vina od 10,2 grada, onda uspe da sabere 82 cifre, sabirka. Međutim čovek koji nije ništa uzeo, sabira 80. Onaj koji uzima dva decilitra, nije ništa bolji od onoga koji nije ništa uzeo (72 : 72). Međutim, ako uzme 3 decilitra, onda on ima 77, dok jedan trezveni ima 75 sabiraka. Sa pivom od 4 1/2 grada stvar stoji ovako: 3 decilitra – 58, prema treznom 56; onaj koji je popio 5 decilitra sabira 67, a onaj koji je popio 10 decilitra – 75, dok čovek koji ništa nije pio sabira 66. Ili, čovek koji nije popio ništa izračunava 66, dok onaj koji je popio 10 decilitra izračunava 75, dakle skoro 10 sabirka više. Takav je neposredni uticaj alkohola u raznim količinama.

Međutim, dok je uticaj takav odmah, dotle je on sasvim drukčiji jedan sat docnije. Imamo ovakve opite. Jedan trezvenjak, koji ništa ne pije, ima normalu, 100. Čovek koji popije 1/2 l. piva ili 22,5 gr. alkohola, izradi 106 računa, pod samim uticajem alkohola. Kada popije 1 l. piva ili 45 gr. alkohola, izradi 112 umesto 100 prema trezvenjaku. Međutim posle 1 sata trezvenjak izradi 100, onaj koji je popio 1/2 l. piva 95, onaj koji je popio 1 l. 89. Posle dva sata, trezvenjak izradi 100, onaj koji je uzeo 1/2 l. 92, a onaj koji je uzeo 1 l. – 73 umesto 100. Posle 3 sata onaj koji nije popio ništa 100, onaj koji je popio pola litra 85, a jedan litar – 74. Rezultat je jasan. Prvi je sat povoljan za onoga koji nešto pije, drugi je sat nepovoljan, a treći još nepovoljniji.

U pogledu mišićnog rada imamo slične rezultate. Vršeni su ogledi na ergografu (spravi pomoću koje se izdiže prstom teg, što visi o koncu jedanput, dva put, tri put po određenom ritmu). Čovek koji je ručao bez alkohola, povući će težinu od 45 1/2 kg; čovek koji je ručao sa 3 decilitra vina bordoa, daje 41.86 odmah posle ručka. Opet će biti niže i ako je radio pod samim uticajem alkohola. Herman Frej, nemački profesor, izvršio je 700

ogleda i pronašao je da 1 litar piva upotrebljen redovno, smanjuje radnu sposobnost za tri petine.*

„Ali, kažu radnici, – a nas oni najviše interesuju, pošto je njih najviše, – mi može biti ne svršimo više posla, ali to nas se aposlutno ne tiče. Nama je glavno da nam posao bude lakši. Međutim, pod uticajem alkohola, mi osećamo da bolje i lakše radimo nego kada nismo ništa pili.“

Šta na to da odgovorimo? Da li je to tačno ili nije; trećeg odgovora nema. Mi moramo reći: tačno je. Rezultat vašeg rada je manji, vi dajte manje, ali se, bar u početku rada, osećate lakše. Takva je naučna istina. Ljudi se osećaju lakše, ali ne zbog toga što imaju veću energiju. Mi tu pojavu moramo objasniti. Oni savlađuju isti posao sa manje muke, jer je njihovo duševno stanje promenjeno: nalaze se u izvesnom razdraženju, sve slike im nisu jasne, njihov mozak ne sudi sve teškoće podjednako, oni masu stvari ne vide, prave pokrete koji su više ili manje racionalni, i zbog toga im izgleda da je posao lakši i brži, i čak imaju iluziju da svrše više posla.

Uzmite jedan najgrublji posao, kao što je pranje rublja. Jedna žena koja rublje pere savesno i pažljivo, a bez ikakvoga veštačkoga nadražaja, radi po našem mišljenju u normalnim prilikama. Međutim žena koja upotrebi jednu dozu alkohola, na jedanput se nađe u jednom stanju frenezije, razdraženosti, teškoće iščezavaju, i često puta, naravno, veš bude čak i brže gotov. Ona može biti nije ni primetila da je sasula pola čaše sode ili potrošila dva puta više sapuna nego obično. Njoj je posao išao lakše, ona je pokrete izvodila bez velike teškoće i, najzad, posao je svršen: iluzija je prema tome potpuna.

Imamo opite jednog belgijanskog profesora Destre-a na rad mišića, i to oglede vršene na umornim mišićima. Profesor Destre pokušao je da ljudi koji su umorni stimulira pomoću alkohola. Šta je on primetio? Primetio je da u početku alkohol deluje, i na umorne mišiće kao i na neumorne, povoljno. Energija se povećava za momenat. Međutim, kao drugi rezultat imamo da, ubrzo, povoljan uticaj pada, i kao treći rezultat da je docniji rad odlučno negativan. Pola sata posle upotrebe alkohola snaga pada na minimum, i sa toga minimuma se može popeti samo ako se upotrebi nova doza alkohola. Ta nova doza mora biti ili odmah veća ili, ako nije odmah veća, u svakom slučaju mora se stalno peti, ako taj organizam bude i dalje upotrebljavao alkohol, pa bio to živ čovek ili jedna životinja sa kojom se eksperimentiše.

Zašto je nužno da se količina alkohola povećava? Tu imamo jednu od najvažnijih stvari u ovome pitanju. Upotrebom alkohola tkivo se truje i postaje neosetljivo. Zato profesor Krepelin, poznati nemački fiziolog, zaključuje, iz mnogobrojnih opita, da alkohol nema baš ona svojstva zbog kojih ga ljudi piju, tj. da ne uvećava energiju za rad. Ali, s druge strane, nema protivrečnosti između onoga uverenja koje ljudi imaju, da im je rad lakši kada piju, i naučnog tvrđenja da alkohol ne uvećava energiju. Blagodareći Krepelinovim istraživanjima, došli smo do određenih zaključaka koje naročito valja istaći: s jedne strane, alkohol ne uvećava energiju, i s druge strane, on daje, bar momentano, iluziju lakšega rada.†

* Ови податци се налазе, графички представљени, у одличној збирци табела и *Алкохолном питању* од Ј. Stump-а и Rob. Willenegger-а (Цирих, 1907), и односе на опите Ј. Joss-а, швајцарског професора (духовни рад) и Др Schnyder-а из Берна (мишићни рад). Вид., поред осталих, табеле В⁷, В⁸ и В¹³.

† Е. Краепелин, „Über die Beeinflussung einfacher psychischer Vorgänge durch einige Arzneimittel, Јена, 1892, стр. 173 и др.

IV. Šta pokazuje praksa?

Prelazimo sa teorije na praksu, izlazimo iz laboratorija, i gledamo ljude takve kakvi su na ulici, i radionici, kod kuće, u običnom životu.

Posmatrajmo najpre fizičke radnike. Što se tiče fizičkog rada, možemo slobodno zaključiti da alkohol nema tako štetno dejstvo kao što ima na duhovnu delatnost. Pre svega, šteta nije neposredna: jedan radnik koji je uzeo alkohola može bez velike štete produžiti svoj posao preko celoga dana, pod uslovom 1. da je količina alkohola koju je upotrebio da se ošine kao bičem bila mala, 2. da nema naviku da pije alkoholna pića.

Ako jedan radnik, koji se oseća mrzovoljno, nelagodno, a obično ne pije, najzad jednoga dana uzme čašicu rakije i popije pre nego što počne svoj rad, ta čašica neće imati nikakvog štetnog dejstva na njegov organizam ni na rad. Ona će mu na protiv pomoći da se krene na posao. Međutim, ako sutra dan pokuša to isto, to dejstvo će biti manje, prekосуtra još manje, i t. d. A ako stekne naviku da uzima alkohola, dejstvo će biti ne samo neutralno, ništavno, nego skroz negativno. Njegova tkiva počće postepeno da se truju i biće potrebno da se doze uvećavaju. Ali ubrzo će organizam oboleti usled trovanja tkiva nemoguću da izdrži to povećanje doza.

Drugi zaključak u pogledu fizičkog rada jeste, da i ako se ne uvećava prinos usled upotrebe alkohola, radnik ima iluziju lakšega, boljega i bržega rada. Ta je iluzija apsolutna, u njoj nema ničega stvarnoga, ali ona postoji. Posle izvesne kratke olakšice nastaje gubitak, naročito ako nije ispunjen drugi uslov, t. j. ako radnik uopšte ima naviku da pije.

Velike ankete, priređene u Nemačkoj i u Americi, pokazale su da kod fizičkih radnika, na pr. fabričkih, dejstvo alkohola nije neposredno štetno za njihov rad, ali da nipošto nije apsolutno korisno.

Imamo veliku anketu Dr. Alfred Stehr-a nad 57.000 ljudi iz raznih varoši, iz koje se vidi da nema primetnog smanjenja prinosa kod nekvalifikovanih radnika. Kod ljudi koji skoro nikakvu umnu snagu ne troše, (nosači, ljudi koji rade samo grube mišićne poslove, kopači, testeraši, i t. d.) ne primećujemo da pod uticajem alkohola rezultat rada, prinos, opada. Međutim kod svih radnika koji se bave malo finijim poslovima (livenje, fabrikacija oružja, mašina) ili koji se bave polu-intelektualnim poslovima, kao što je štampanje, primećuje se apsolutna štetnost. Kod štampara, nr pr., pojavljuju se mnogobrojne greške. Kod radnika oružja nalazimo granate koje ne ispaljuju, kuršume koji su ćorci i t. d. Kod fabrikacije mašina, vidimo da su mašine neispravne, da nedostaju pojedini šrafovi i t. d.

U Americi, velika anketa Caroll Wright-a, koja je vođena još 1896. god. nad 1,700.000 radnika, zaposlenih u 7.025 preduzeća, od kojih su više od miliona u industriji, primećujemo da samo poslodavci zahtevaju od radnika da apsolutno ne upotrebljavaju alkohol pri radu.

Zanimljivo je pitanje koji sebi mora pri tom postaviti jedan sociolog. Kada upotrebu alkohola zabranjuju preduzimači i poslodavci, koji hoće da od radnika dobiju što veći prinos, onda je nesumnjiva stvar da alkohol nije koristan. Jedan čovek koji je uzeo 100.000 radnika da mu služe, ima puno interesa da oni što više proizvode. Kada, s druge strane, ima ljudi koji tvrde da alkohol uvećava energiju za rad, zašto onda poslodavci o svome trošku ne bi kupili alkohola i razdelili svojim radnicima i na taj način uvećavali njihovu energiju? Amerikanci su ljudi vrlo praktični, koji znaju šta su njihovi

interesi i koji umeju da iscede poslednju energiju iz svojih radnika. Zanimljivo je šta će oni u tom slučaju raditi. Da li će oni donositi uz mašinu poliće rakije, ili će otvoriti kantine za prodaju alkohola pored fabrika, ili će raditi nešto drugo.

Rezultat je ovakav: 51,2%, više od pola poslodavaca, zabranjuju apsolutno svima radnicima da alkohol upotrebljavaju pri radu. 47% traže punu apstinenciju, i u radionici i izvan nje. I to neki traže punu apstinenciju za sve radnike bez razlike, bili oni obični manevri; drugi traže uzdržavanje nadzornika, inženjera i šefova fabričkih radionica, ložara, elektrotehničara, mašinovođa, i t. d.

Kada američki poslodavci nalaze za potrebno, da na taj način iskoriste radnu snagu, što će tražiti od radnika da budu trezveni, odmah je jasan rezultat da radnici mnogo bolje proizvode kada su u trezvenom stanju i to ne samo za vreme rada, nego i pre i posle njega. Mi možemo danas tražiti tajnu velike američke proizvodnje donekle baš u toj trezvenosti, često puta nametnutoj radnicima.

Da pređemo, najzad, na duhovni rad. Rečeno je radnici i ne piju da bi uvećali svoju energiju, ali da umetnici, pesnici, slikari, vajari, muzičari, upotrebljavaju alkohol namerno, u cilju povećanja stvaralačke snage, u cilju intenzifikacije njihove sposobnosti i koncentracije svih umnih moći. Vrlo je zanimljivo da vidimo kakvi su rezultati tu, jer ima velikih pesnika, kao što su bili Bolder i Verlen, Oskar Vajld, Đura Jakšić, Branko Radičević, Vojislav Ilić, koji su, kažu, blagodareći alkoholu, uspeli da dadu besmrtno pesme. Da pogledamo stvar kako stoji i da vidimo do kakvog ćemo zaključka doći. Jer, ako alkohol ne uveća fizičku energiju, može biti da on ne nosi uzalud ime „duhovnog pića“, kako ga zovu latinski narodi, i možda on odista uveća duhovnu energiju.

Opiti koji su vršeni u tom pogledu dali su ove rezultate. Pod uticajem alkohola, ljudi nesumnjivo dobiju u prvim momentima izvesnu gotovost da rade, i često puta naročitu hrabrost. Tako na pr. mnogi govornici koji se prvi put penju na tribinu uzimaju alkohola, da bi mogli izići bez treme pred publiku. S druge strane, imamo velikog govornika Brijana, koji se, kažu, nikada ne penje na francusku tribinu, dokle ne popuši 20 cigareta i ne popije jednu dobru lozu nekog zgusnutog alkoholnog pića i čak, kažu drugi, dok sebi ne ubrizga izvesnu dozu nekog drugog narkotika. To sve se ne može proveriti, ali naučnim opitima je pokazano da u tome može biti istine.

Znači da ljudi, koji umeju svojim telom da rukuju kao sa jednom savršenom mašinom i koji umeju da je dobro drže u ruci i da s njome dobro, sa velikom majstorijom, upravljaju, da takvi ljudi mogu unositi alkohola u organizam, da bi, u pojedinim momentima, dobili veću energiju nego obično. Priznajemo, takođe, da će se jedan mlad čovek koji je obećao jednoj devojci da je uzme, pa hoće da vrati reč svojoj tašti, kuražnije osećati ako popije čašicu konjaka. Međutim ta energija brzo će iščeznuti, i ako računa da će ga ova čaša osokoliti za duže vremena, on će se strahovito prevariti. I u tome slučaju, čak i za tu malu čašicu konjaka, koja treba da vas ohrabri da odete u posetu čoveku kod kojega niste bili već dve godine, uzimanje alkohola imaće korisno dejstvo samo onda, ako apsolutno nemate navike da pijete. Čovek koji pije svakog dana može raditi šta hoće, njemu će alkohol dati jedan mali rezultat od nekoliko sekunada, pa će taj rezultat odmah iščeznuti.

Zbog toga je vrlo opasno rukovati sa alkoholom kao sa stimulantom: mi nismo nikad njegov gospodar, jer ili naš organizam nije navikao na njega, i onda nam muti mozak, ili je pak navika tu, i ona nas podjarmljuje njemu, i onesposobljava nas za vešto

operisanje svojim mišićima i svojim umom. U svakom slučaju, od upotrebe alkohola ne možemo očekivati nikakvog trajnog rezultata.

„Ali, kažu nam, kako je Verlen, koji je važio kao pijanac, kako je taj veliki pesnik mogao da ostavi jedno besmrtno delo? Da nije to delo stvoreno, može biti, baš pod uticajem alkohola?“ O tom pitanju umetnika i njihovom odnosu prema alkoholu i drugim sredstvima za razdraženje postoji jedna knjiga, koja se zove *Tajna genija*. To je istorija svih umetnika sveta, u čijem zaključku nalazimo ovo: Ako ima velikih umetnika koji su pili alkohola i bili veliki, onda to nije blagodareći alkoholu, nego uprkos alkoholu. To znači da bi oni bili još veći, da u opšte nisu upotrebljavali alkohola.

Jedan Viktor Igo nije napisao 100 tomova svoga dela pod uticajem alkohola. A kada nam se navodi primer Balzaka, koji je spavao danju a radio noću pod uticajem kafe, onda možemo odgovoriti: Pre svega, kafa nije isto što je alkohol, i zatim treba dokazati da je Balzak baš toliko mnogo pio kafe, i najzad tražimo da nam oni koji hoće tako da se stimuliraju dadu lekarsko uverenje o zdravlju kakvo je imao Honore de Balzak. Isto tako jedan Anatol Frans, koji ima jedno 50 svezaka u svome bagažu, zacemento nije to napisao u stanju pijanstva, i to znamo pouzdanom, jer je on još naš savremenik.

Prošlo je vreme kad su umetnici smatrali za svoju dužnost da nose dugačku kosu i da budu pijanci: danas se pomoću narkotika i alkohola nadražavaju još samo ljudi bez dara i volje koji su uobrazili da imaju neke obaveze prema muzama. Kad oni iznalaze sva mogućna sredstva da se stave u neobična stanja, onda je to samo dovijanje nemoćnih. Zbog toga, umetnicima i svima intelektualnim radnicima koji hoće da na veštački način uvećaju svoju energiju, mi možemo prosto odgovoriti stihom jednoga finog i duhovitog pesnika, Théodore-a de Banville: „Le plus simple encore c'est d'avoir du génie“.*

* „Још је најпростије бити генијалан.“